

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย ดังนี้คือ

1. เพื่อที่จะศึกษาและสรุปผลการพัฒนาการองค์การปกครองคณะสงฆ์ในระบอบการปกครองช่วงต่างๆของไทย
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การจัดรูปแบบขององค์การปกครองคณะสงฆ์ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน
๓. วิเคราะห์ปัญหาขององค์การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ทั้งนี้ จากการศึกษาเอกสารทั้งหมดที่มี ทำให้ได้ข้อสรุปจากวัตถุประสงค์ตามผลการวิจัย ด้านล่างนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

การพัฒนาการองค์การปกครองคณะสงฆ์ของไทย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีเรื่อยมาจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ พบว่า

ลักษณะขององค์การปกครองของคณะสงฆ์ เมื่อเทียบกับ องค์การและการปกครองของประเทศ มีรูปแบบการจัดองค์กร และ ระบบการปกครอง เหมือนกัน โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุขสูงสุด และ กระจายอำนาจออกเป็น ส่วน ๆ ตามหน้าที่รับผิดชอบ และแบ่งเขตการปกครอง ออกไปตามพื้นที่ เช่นเดียวกับการบริหารประเทศ และ มีการลดหลั่นกันทางฐานะเช่นกันด้วย ไม่ว่าจะ เป็นยุคใดสมัยใดตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แม้ว่าฝ่ายอาณาจักร จะมีการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองไปอย่างไรก็ตาม พบว่า รูปแบบขององค์การปกครองคณะสงฆ์ก็ วิวัฒนาการไปตามรูปแบบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรในยุคนั้นสมัยนั้น ด้วยเหตุผลที่ว่า พระมหากษัตริย์พระองค์ทรงเป็นทั้งประมุขฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนาจักร จนกระทั่งถึงสมัย

รัชกาลที่ ๕ พระองค์ทรงเห็นว่ารูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์เริ่มไม่มีความเป็นเอกภาพ ภายในองค์กรสงฆ์เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ประกอบกับพระองค์ทรงทำการปฏิรูปการปกครองของฝ่ายอาณาจักร เพื่อปริวรรตให้องค์กรการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร พระองค์จึงทรงให้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เพื่อให้มีการจัดการบริหารองค์กรการปกครองคณะสงฆ์เหมือนกับการบริหารจัดการปกครองประเทศ

การจัดรูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัยพบว่า มีการจัดรูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ คณะ สงฆ์แต่ละคณะจะไม่ขึ้นตรงต่อกันแยกกันปกครองตนเองอย่างอิสระ แต่คณะสงฆ์ทั้ง ๒ คณะอยู่ภายใต้การกำกับดูแล หรือขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์

๑. คณะสงฆ์อรัญญวาสี คือคณะสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ เป็นคณะสงฆ์ที่ปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย คณะสงฆ์ฝ่ายนี้จะอาศัยอยู่ในวัดตามป่า ตามเขา หลีกเร้นห่างไกลจากที่ชุมชน มีพระสังฆราชเป็นประมุขสงฆ์ ได้รับการสถาปนาจากพระมหากษัตริย์ ทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาเฉพาะฝ่ายของตน มีลำดับชั้นการปกครองคือ พระสังฆราชในราชธานี เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ตามด้วยพระครูที่ในราชธานี และตามด้วยเจ้าอาวาสในราชธานี ตามลำดับ

๒. คณะสงฆ์คามวาสี คือคณะสงฆ์ฝ่ายคันถธุระ เป็นคณะสงฆ์สายพระปริยัติสามัญ มุ่งเน้นการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ฟานักอาศัยอยู่ในวัดที่อยู่ใกล้ชุมชน หรืออยู่ในตัวเมือง มีพระสังฆราชซึ่งได้รับการสถาปนาจากพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขสงฆ์ ทำหน้าที่บังคับบัญชาหมู่สงฆ์ในคณะนี้ โดยมีลำดับชั้นสายบังคับบัญชาเช่นเดียวกันกับคณะสงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสี คือ พระสังฆราชในราชธานี พระครูในราชธานี และเจ้าอาวาส แต่คณะสงฆ์ฝ่ายนี้มีการแยกสายการปกครองออกไปอีก โดยความเห็นชอบของพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ มีพระสังฆราชที่ทำหน้าที่ปกครองในหัวเมืองสำคัญ ไม่ขึ้นตรงต่อพระสังฆราชในราชธานี แต่ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาพบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นมีการจัดรูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์เช่นกันกับในสมัยกรุงสุโขทัย คือแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ คณะ คือ คณะสงฆ์อรัญญวาสี กับคณะสงฆ์คามวาสี มีรูปแบบการปกครองตามสมัยกรุงสุโขทัย ต่อมาในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็ได้มีการจัดรูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ โดยมีการจัดรูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ คณะ คือ

๑. คณะสงฆ์คามวาสีฝ่ายชาย คณะสงฆ์กลุ่มนี้คือคณะสงฆ์นิคายเดิมที่มีมาตั้งแต่เริ่มแรกของสมัยกรุงสุโขทัย

๒. คณะสงฆ์คามวาสีฝ่ายขวา คณะสงฆ์กลุ่มนี้คือคณะสงฆ์นิคายเดิมที่ได้เดินทางไปบวชแปลงนิคายที่ลังกา เมื่อกลับมายังกรุงศรีอยุธยาก็มีผู้คนเลื่อมใสศรัทธาเป็นจำนวนมากมาขอบวช ซึ่งต่อมาภายหลังเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วว่า คณะป่าแก้ว

๓. คณะสงฆ์อรัญญวาสี คณะสงฆ์กลุ่มนี้คือคณะสงฆ์สายวิปัสสนาธุระคณะเดิมที่สืบเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งนิยมการจำพรรษาอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในที่ที่ห่างไกลจากชุมชน โดยที่ประชาชนส่วนมากรู้จักกันว่าเป็นพระป่า หรือพระสายกัมมัฏฐาน

ในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นเป็นประมุขสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร โดยทำการคัดเลือกจากเจ้าคณะใหญ่รูปใดรูปหนึ่งขึ้นมา เจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๓ คณะประกอบไปด้วย เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายชาย เจ้าคณะใหญ่คามวาสีฝ่ายขวา และเจ้าคณะใหญ่อรัญญวาสี การบังคับบัญชาหรือปกครองคณะสงฆ์นั้น มีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุด เจ้าใหญ่แต่ละคณะจะทำหน้าที่ในการปกครองบังคับคณะสงฆ์ในคณะของตนเอง สำหรับสายปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ของเจ้าใหญ่ทั้ง ๓ คณะ มีสายการปกครอง ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่คามวาสีฝ่ายชาย ทำหน้าที่ปกครองดูแลบริหารกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งหมด ลำดับชั้นของการบังคับบัญชาประกอบด้วย เจ้าคณะใหญ่ พระราชาคณะหัวเมือง พระครูหัวเมือง และเจ้าอาวาส

๒. เจ้าคณะใหญ่คามวาสีฝ่ายขวา ทำหน้าที่ปกครองดูแลบริหารกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายใต้ทั้งหมด ลำดับชั้นของการบังคับบัญชาประกอบด้วย เจ้าคณะใหญ่ พระราชาคณะหัวเมือง พระครูหัวเมือง และเจ้าอาวาส

๓. เจ้าคณะใหญ่อรัญญวาสี ทำหน้าที่ปกครองดูแลบริหารกิจการคณะสงฆ์สายอรัญญวาสีทั้งฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ทั้งหมด ลำดับชั้นของการบังคับบัญชาในสายนี้ประกอบไปด้วยคณะสงฆ์อรัญญวาสี ในเมืองกรุง และหัวเมืองต่าง ๆ ทั้งเหนือและใต้

การจัดรูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี ในสมัยนี้รูปแบบขององค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยังคงรูปแบบเดิมตามสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นหลัก ด้วย

เหตุที่ว่า เป็นยุคที่อยู่ในภาวะสงคราม ประกอบกับยุคนี้กำลังสร้างเมืองใหม่ขึ้นมา ดังนั้น การพัฒนา การจัดรูปแบบองค์กรสงฆ์จึงไม่เกิดขึ้น รูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี ประกอบไปด้วย

๑. คณะสงฆ์คามวาสีฝ่ายชาย คือ คณะสงฆ์นิคายเดิมที่มีมาตั้งแต่เริ่มแรกของสมัยกรุงศรีอยุธยา

๒. คณะสงฆ์คามวาสีฝ่ายขวา คือ คณะสงฆ์ที่เดินทางไปบวชแปลงนิคายที่ตั้งกานในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งต่อมาภายหลังเรียกกันว่า คณะป่าแก้ว

๓. คณะสงฆ์อรัญญวาสี คือ คณะสงฆ์สายพระกัมมัฏฐานสายเดิมที่มีมาแต่กรุงศรีอยุธยา หรือที่ประชาชนส่วนมากเรียกกันว่าพระป่า

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ในยุคแรก ๆ นี้ รูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ ยังคงยึดถือเอาตามรูปแบบในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นหลัก สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงในยุคนี้ก็คือ มีการเปลี่ยนชื่อเรียกคณะ จากคณะคามวาสีฝ่ายซ้ายมาเป็น คณะเหนือ และคณะคามวาสีฝ่ายขวา มาเป็น คณะใต้ ในส่วนของคณะอรัญญวาสีนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงยังคงเดิม เมื่อบ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อยดีสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่สำหรับคณะสงฆ์ในยุคนี้ก็คือ มีการตรากฎหมายสำหรับพระสงฆ์ ขึ้นมาบังคับใช้ จำนวนทั้งหมด ๑๐ ฉบับ โดยกฎหมายดังกล่าวไม่มีฉบับใดกล่าวถึงโครงสร้าง ทางด้านการบริหาร หรือการปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด ผลจากการตรากฎหมายทั้ง ๑๐ ฉบับ ดังกล่าว ทำให้พระภิกษุสงฆ์ในยุคนี้ลดลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากถูกกวาดขันในเรื่องของความประพฤติ

รูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีการจัดรูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็นดังนี้

๑. คณะเหนือ คือ คณะสงฆ์คามวาสีฝ่ายชายเดิม

๒. คณะใต้ คือ คณะสงฆ์คามวาสีฝ่ายขวาเดิม

๓. คณะอรัญญวาสี ยังคงเดิมเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ รูปแบบขององค์กรปกครองคณะสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง โดยมีการเพิ่มองค์กรปกครองคณะสงฆ์อีกคณะหนึ่งขึ้นมา คือคณะกลาง ทำหน้าที่ดูแลปกครองคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ดังนั้นรูปแบบขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ในสมัยนี้จึงมี ๔ คณะ คือ

๑. คณะกลาง เป็นคณะที่เพิ่มเข้ามาใหม่ ทำหน้าที่ดูแลปกครองคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร

๒. คณะเหนือ คือคณะคามวาสีฝ่ายชายเดิม มีหน้าที่ดูแลปกครองคณะสงฆ์ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด

๓. คณะใต้ คือคณะคามวาสีฝ่ายชวาเดิม ทำหน้าที่ดูแลปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคใต้ทั้งหมด

๔. คณะอรัญญวาสี เป็นคณะเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว เป็นคณะเดียวที่ไม่มีวัดปกครองดูแลบังคับบัญชา

กรุงรัตนโกสินทร์ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ และล่วงเลยมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ คณะสงฆ์ของไทยมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เมื่อมีนิกายใหม่เกิดขึ้นชื่อว่า ธรรมยุติกนิกาย ผู้ก่อตั้งนิกายดังกล่าวก็คือ พระวชิรญาณภิกขุ ซึ่งต่อมาได้ลาสิกขาและขึ้นครองราชย์เป็น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะสงฆ์นิกายใหม่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้คนเป็นจำนวนมาก และมีพัฒนาการที่เจริญขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้นิกายใหม่นี้พยายามที่จะทำการบริหารจัดการองค์กรด้วยตัวเอง อิสระจากองค์กรสงฆ์ที่มีอยู่เดิม จึงมีผลกระทบต่อการปกครองคณะสงฆ์ในเวลาต่อมา กล่าวคือ ทำการปกครององค์กรสงฆ์ไม่มีความเป็นเอกภาพ มีความแตกแยก จนเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕

รูปแบบขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เนื่องด้วยผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการกำเนิดนิกายใหม่ คือธรรมยุติกนิกาย รูปแบบขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้ จึงแบ่งออกเป็น ๔ คณะ ประกอบด้วย

๑. คณะเหนือ

๒. คณะใต้

๓. คณะกลาง

๔. คณะธรรมยุติกนิกาย

โดยแต่ละคณะจะมีเจ้าคณะใหญ่ และรองเจ้าคณะใหญ่ทำหน้าที่ปกครอง ดูแล บังคับบัญชา

การประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ทำให้มีองค์กรการปกครองคณะสงฆ์เกิดขึ้นใหม่ คือ มหาเถรสมาคม และเป็นการยอมรับการเกิดใหม่ของธรรมยุติกนิกายอย่างถูกต้องตามกฎหมาย พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์กล่าวคือ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระประมุข มหาเถรสมาคมทำหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ภายใต้การกำกับดูแลของสมเด็จพระสังฆราช การปกครองส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็น มณฑล เมือง แขวง และวัด ตามลำดับ

แม้ว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ จะทำให้วงการสงฆ์มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอีกก้าวหนึ่ง แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็มี คือ การได้เปรียบเสียเปรียบในเรื่องการปกครอง ดูแลคณะสงฆ์ กล่าวคือ ด้วยคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายมีจำนวนมากว่าแต่ไม่สามารถปกครองดูแลคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายได้ แต่ในทางกลับกันคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายสามารถเข้ามาดูแล ปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายได้ ทั้ง ๆ ที่มีจำนวนคณะสงฆ์น้อยกว่าเป็นจำนวนมาก ความไม่เสมอภาคดังกล่าวทำให้มีการเคลื่อนไหวให้มีการเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ประกอบกับฝ่ายบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองโดยคณะราษฎร เมื่อ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ขึ้น

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ เกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ด้วยเหตุที่การปกครองคณะสงฆ์ไม่เสมอภาคกันดังได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น ดังนั้น รูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้ จึงมีความคล้ายคลึง อิงแอบไปกับรูปแบบการปกครองในฝ่ายบ้านเมือง นั่นคือ การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย โดยวัตถุประสงค์ในการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อ

๑. เพื่อความสมานสามัคคี ปกครองกันแห่งคณะพระสงฆ์ไทย

๒. เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของสงฆ์ การทำสังฆกรรม สามารถดำเนินการร่วมกันได้ ทั้งสองฝ่าย ระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย

๓. เพื่อความเสมอภาคกันในการปกครอง การศึกษา และด้านอื่น ๆ ของคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่าย

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ขึ้น รูปแบบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทย จึงมีรูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ดังนี้

๑. มีสังฆสภา ซึ่งมีการเลียนแบบมาจากรัฐสภาในฝ่ายบ้านเมือง สังฆสภานี้มีหน้าที่ในการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ สำหรับใช้ในการบริการและปกครองคณะสงฆ์ สมาชิกสังฆสภามีทั้งหมด ๔๕ รูป สมาชิกสังฆสภาไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเหมือนกับสมาชิกรัฐสภา แต่มาจากพระเถรที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

๑.๑ มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นธรรมขึ้นไป

๑.๒ จะต้องเป็นพระคณาจารย์เอก

๑.๓ เป็นพระเปรียญเอก คือ ผู้ที่สอบได้เปรียญธรรมตั้งแต่ ๗-๙ ประโยค

๒. คณะสังฆมนตรี มีหน้าที่ในการบริการกิจการคณะสงฆ์ มีสมาชิก ประกอบไปด้วยสังฆนายก ๑ และสังฆมนตรีอื่นอีก ไม่เกิน ๙ รูป มีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี คณะสังฆมนตรีนี้ถ้าหากว่าจะเปรียบเทียบกับฝ่ายบ้านเมืองหรือฝ่ายอาณาจักรก็คือคณะรัฐบาล หรือคณะรัฐมนตรี ที่ทำหน้าที่ในการบริหารประเทศนั่นเอง โดยคณะสังฆมนตรีมีการแบ่งหน้าที่การทำงานออกเป็น ๔ ฝ่าย คือ

๒.๑ ฝ่ายการปกครอง ดูแลงานด้านการปกครอง

๒.๒ ฝ่ายการศึกษา ดูแลงานด้านการศึกษา

๒.๓ ฝ่ายสาธารณูปการ ดูแลงานด้านสาธารณูปการต่าง ๆ

๓. คณะวินัยธร เปรียบเทียบได้กับฝ่ายตุลาการในบ้านเมือง คณะวินัยธรของคณะสงฆ์นี้ ทำหน้าที่เป็นศาลของคณะสงฆ์ มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา วินิจฉัย อธิกรณ์สงฆ์ ในกรณีที่เกิดคดีความขึ้น และยังทำหน้าที่ในการตีความกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ คณะวินัยธรของสงฆ์นี้ยังแบ่งขั้นตอนการทำงานออกเป็น ๓ ชั้น เหมือนศาลในฝ่ายบ้านเมืองคือ

๓.๑ คณะวินัยธรชั้นต้น

๓.๒ คณะวินัยธรชั้นอุทธรณ์

๓.๓ คณะวินัยธรชั้นฎีกา

โครงสร้างองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานสงฆ์ ประกอบด้วยสังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธรทำหน้าที่ปกครอง ดูแล และบริหารกิจการคณะสงฆ์ การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ไม่สามารถที่จะดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายยังไม่ได้รับการแก้ไข มีแต่จะเพิ่มความร้อนแรงมากขึ้น ซึ่งเป็นฉนวนเหตุทำให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาแทรกแซงและทำการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ และตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ฉบับใหม่ขึ้นมาประกาศใช้

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เกิดขึ้นมาก็เพราะว่าเป็นความต้องการของรัฐบาลในยุคนั้น ที่ต้องการปรับปรุงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกับรูปแบบการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง ซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีปกครองประเทศแบบรวบอำนาจเด็ดขาดไว้ที่ผู้นำแต่เพียงคนเดียว ซึ่งผู้นำในขณะนั้นมีทัศนคติต่อระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นระบอบการปกครองที่ไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความล่าช้าต่อการบริหารจัดการ ดังนั้น รูปแบบการปกครององค์กรสงฆ์ในขณะนั้น จึงถูกมองว่าเป็นการบั่นทอนประสิทธิภาพการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ ประกอบกับมีความแตกแยกเกิดขึ้นอย่างรุนแรงในวงการคณะสงฆ์ไทย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วเบื้องต้น คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นมาประกาศใช้ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๕

การจัดรูปแบบขององค์การปกครองคณะสงฆ์ไทย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีการจัดรูปแบบโครงสร้างองค์การปกครองดังต่อไปนี้คือ

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งได้รับการสถาปนาจากพระมหากษัตริย์ ทรงทำหน้าที่ ๒ ตำแหน่ง ตามมาตรา ๘ และมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ คือ

๑. ดำรงตำแหน่งองค์ประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทย หรือตำแหน่งองค์สกลมหาสังฆปริณายก
๒. ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

มหาเถรสมาคม เป็นองค์กรสูงสุดในการปกครอง บริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ไทยทั่วประเทศ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการ ออกกฎ ข้อบังคับ วาจาระเบียบ ออกคำสั่ง มติ และประกาศ ที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง บังคับใช้ในการบริหารกิจการงาน คณะสงฆ์ไทย กรรมการมหาเถรสมาคมมีทั้งหมด ๑๗ รูป ซึ่งมีที่มาดังต่อไปนี้คือ

๑. สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง
๒. สมเด็จพระราชาคณะ ทั้ง ๘ รูป เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง
 ๑. กรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง ซึ่งเป็นพระราชาคณะจำนวนไม่ต่ำกว่า ๔ รูป และไม่เกิน ๘ รูป

โดยปกติสมเด็จพระสังฆราชจะทรงแต่งตั้งทั้ง ๘ รูป เมื่อร่วมกับ ประธาน ๑ รูป สมเด็จพระราชาคณะ ๘ รูป และพระราชาคณะที่ทรงแต่งตั้งอีก ๘ รูป กรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละชุด จึงมี ๑๗ รูป ดำรงตำแหน่งคราวละ ๒ ปี มีวาระการประชุมเดือนละหนึ่งครั้ง

โดยสรุปรูปแบบขององค์การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีการจัดรูปแบบขององค์กรคือ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประมุขสูงสุด มีมหาเถรสมาคมซึ่งมีอำนาจหน้าที่กว้างขวางมาก เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ปกครอง บริหารกิจการงานคณะสงฆ์ ปกครอง กำกับดูแล เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส วัดตามลำดับ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ประกาศใช้มานานเป็นเวลาถึง ๓๐ ปี ทำให้บทบัญญัติในบางเรื่องไม่มีความสอดคล้อง ไม่มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมในยุคปัจจุบัน ประกอบกับบทบัญญัติบางมาตราไม่มีความชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาในการนำไปบังคับใช้ จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้รับความยินยอมจากมหาเถรสมาคม โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้ ดังนี้

“...โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด การดูแลรักษาวัด ทรัพย์สินของวัด และศาสนสมบัติกลาง ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

สำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่มีการแก้ไขโครงสร้างองค์การปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด สาระสำคัญที่มีการแก้ไขในพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ

มาตรา ๗ กำหนดให้คณะสงฆ์ไทยมีสมเด็จพระสังฆราช เพียงองค์เดียว ในกรณีที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระสังฆราช คำว่า “สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์” หมายความว่าสมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับสถาปนาเป็นพระราชาคณะชั้นสมเด็จก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น

มาตรา ๑๒ เพิ่มจำนวนกรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากไม่เกินแปดรูปเป็นไม่เกิน ๑๒ รูป ดังนั้น คณะกรรมการมหาเถรสมาคมในปัจจุบันมี ทั้งหมด ๒๑ รูป

พระราชบัญญัติฉบับนี้มีการเพิ่มเติมแก้ไขอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมให้ ครอบคลุมเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ในมาตรา ๑๕ ตรี ดังต่อไปนี้

๑. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

๒. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

๓. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแพร่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

๔. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น

เนื่องจากปริมาณงานในความรับผิดชอบของมหาเถรสมาคม มีมากเกินไปที่กรรมการมหาเถรสมาคมจะดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นในมาตรา ๑๕ จึงมีการเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของ มหาเถรสมาคม ไว้ดังนี้ “มาตรา ๑๕ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม”

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ในมาตรา ๒๐ ทวิ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม”

เจ้าคณะใหญ่ มีอำนาจหน้าที่ในการ ปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะภาค แบ่งออกเป็น เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายมหานิกายและเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุตมีอำนาจบังคับบัญชาสูงสุดในคณะสงฆ์แต่นิกาย ในสายการบังคับบัญชา เจ้าคณะใหญ่ยังต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม แต่ในทางปฏิบัติเจ้าคณะใหญ่เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมอีกตำแหน่งหนึ่งเจ้าคณะใหญ่ มี ๕ คณะดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปกครอง บังคับบัญชาคณะสงฆ์มหานิกายในเขตภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปกครอง บังคับบัญชาคณะสงฆ์มหานิกายในเขตภาคเหนือ

๓. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปกครอง บังคับบัญชาคณะสงฆ์มหานิกายในเขตภาคใต้

๔. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปกครอง บังคับบัญชาคณะสงฆ์มหานิกายในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกบางส่วน

(๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปกครอง บังคับบัญชาคณะ สงฆ์ในฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
ทั้งหมดทั่วประเทศ

การจัดระเบียบองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ยังคงเป็นไปตามเดิมใน มาตรา
๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กำหนดตำแหน่งการปกครอง ออกเป็นลำดับชั้น
ดังต่อไปนี้ คือ

๑. เจ้าคณะภาค
๒. เจ้าคณะจังหวัด
๓. เจ้าคณะอำเภอ
๔. เจ้าคณะตำบล
๕. เจ้าอาวาส

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ประกาศใช้เป็นการ
ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้มีความเหมาะสม ชัดเจน
สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ไม่ได้ทำการยกเว้นหรือตราพระราชบัญญัติขึ้นมาใหม่

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๗ มี
เหตุผลในการตราพระราชกำหนดฉบับนี้ก็เพื่อการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช กรณีสมเด็จพระ
สังฆราชว่างลง ไม่ประทับอยู่ในประเทศ หรือไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นการแก้ไข
เพิ่มเติมให้มีความเหมาะสมและสามารถดำเนินการได้ในกรณีเกิดเหตุดังกล่าว ไม่มีผลต่อรูปแบบ
องค์กรการปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด

จากการศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์
(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
และ พ.ศ. ๒๕๔๗ มีข้อที่น่าสังเกตว่า องค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทยแม้จะมีมหาเถรสมาคม ทำ
หน้าที่ในการปกครอง ดูแล บริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ก็ตาม แต่ในระดับการปกครองตั้งแต่ระดับ
เจ้าคณะใหญ่ลงมาจนถึงระดับเจ้าอาวาส ปรากฏว่าคณะสงฆ์มหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย แยก
การปกครองออกจากกันอย่างเป็นอิสระ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทยมี
องค์กรสูงสุดองค์กรเดียวคือ มหาเถรสมาคม แล้วแยกองค์กรการปกครองออกเป็น ๒ องค์กรย่อย
คือ มหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย

หน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน นี้ ก็คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ในการดูแล ส่งเสริม กิจการพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ ดำเนินการตามกฎหมาย ที่ว่าด้วยการคณะสงฆ์ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดศรัทธา ฐานะผู้สำเร็จวิชา พระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง รับสนองงาน ประสานงานและถวายการ สนับสนุนกิจการและการบริหารปกครองคณะสงฆ์ เสนอแนวทางการ กำหนดนโยบาย และ มาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริม ดูแล รักษาและทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสน วัตถุทางพระพุทธศาสนา ดูแล รักษาและจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง พัฒนาพุทธมณฑลให้ เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา ทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม และ ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือนายกรัฐมนตรีหรือ คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

สำนักงานพระพุทธศาสนา แบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ออกเป็น ๖ ส่วนงานคือ

๑. กองกลาง
๒. กองพุทธศาสนศึกษา
๓. กองพุทธศาสนสถาน
๔. สำนักงานพุทธมณฑล
๕. สำนักงานศาสนสมบัติ
๖. สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

นอกจากจะมีหน่วยงานหลักดังกล่าวแล้ว ใน ส่วนภูมิภาคนั้น มีสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัด ทำหน้าที่บริหารกิจการงานพระศาสนา กำกับดูแล สอนองงานคณะสงฆ์ ประจำจังหวัด และ ประสานงานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติส่วนกลาง

ในส่วนของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม นั้น ไม่ได้มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ปกครองคณะสงฆ์โดยตรง แต่มีหน้าที่ในส่วนให้การสนับสนุน อุปถัมภ์ กลุ่มภารกิจด้าน

พระพุทธศาสนา และนำหลักคำสอนทางด้านพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ

๕.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัยในส่วนของข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติ เนื่องจากปัจจุบันสภาพสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีผลต่อองค์กรคณะสงฆ์ ดังนั้น ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติของการจัดรูปแบบองค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทย จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม โดยใช้พระธรรมวินัยเป็นประเด็นหลักในการปรับปรุงแก้ไขดังกล่าว

ข้อเสนอแนะในการจัดรูปแบบองค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทยในอนาคต มีรูปแบบโครงสร้างองค์กรดังต่อไปนี้ คือ

๑. สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระประมุขสงฆ์ และเป็นประธานบริหารงานกิจการคณะสงฆ์โดยตำแหน่ง

๒. ตั้งสภาแห่งคณะสงฆ์ไทย เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบาย วินิจฉัยสั่งการ คัดเลือกบุคคลเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สมาชิกของสภาแห่งคณะสงฆ์ไทย ประกอบไปด้วย สมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ และผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่สมเด็จพระสังฆราชทรงเห็นชอบ ทรงแต่งตั้งเข้ามาทำหน้าที่

๓. ปฏิรูปมหาเถรสมาคมให้เป็นองค์กรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย มีหน้าที่ในการสนองนโยบายของสภาแห่งคณะสงฆ์ไทย และทำหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยมีประธาน ๑ รูป และรองประธานไม่น้อยกว่า ๓ รูป ทำหน้าที่ในการบริหารองค์กรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และสมาชิกประกอบไปด้วย พระราชาคณะระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค หรือ พระราชาคณะระดับเจ้าคณะจังหวัดที่มีความรู้ความสามารถ โดยสภาแห่งคณะสงฆ์ไทย และภายในองค์กรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยจะต้องมีองค์กรหลักที่ทำหน้าที่เทียบเท่ากระทรวง ทบวง หรือกรมภายในองค์กร คือ

๓.๑ องค์กรทางด้านการบริหาร มีหน้าที่บริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์โดยทั่วไป

๓.๒ องค์กรทางด้านการปกครอง มีหน้าที่ในด้านการปกครองเป็นหลัก

๓.๓ องค์กรทางการศึกษา มีหน้าที่บริหารจัดการทางการศึกษาของสงฆ์

๓.๔ องค์กรทางการเผยแผ่ และประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ในด้านการเผยแผ่และประชาสัมพันธ์

๓.๕ องค์กรทางการให้บริการแก่สังคม มีหน้าที่ให้บริการสาธารณะประโยชน์แก่สังคม

๓.๖ องค์กรทางด้านสวัสดิการคณะสงฆ์ มีหน้าที่ในการดูแล อำนวยความสะดวกจัดการในเรื่องสวัสดิการของคณะสงฆ์

๓.๗ องค์กรทางด้านกฎหมาย มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายและปกป้อง พิทักษ์ผลประโยชน์ของคณะสงฆ์

๓.๘ องค์กรทางการเงินการบัญชี มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเงิน การบัญชีของวัด การจัดการด้านการเงินอย่างโปร่งใส

โดยให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการสำนักงานองค์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ และในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะต้องมีพระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ มีตำแหน่งหน้าที่ทางการบริหารด้วย เพื่อให้คำปรึกษาและแนะแก่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๔. องค์กรสงฆ์ในส่วนภูมิภาคตั้งแต่ระดับเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะแขวง และเจ้าอาวาส เป็นหน้าที่ควบคุมดูแลโดยองค์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผ่านเจ้าคณะพระสังฆาธิการในแต่ละระดับชั้น ลงไป

๕. ควรจะมีการตั้งกองทุนเพื่อให้ความช่วยเหลือในแง่ของการบูรณปฏิสังขรณ์วัด ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรที่ยากจน หรือวัดในต่างจังหวัด วัดใหญ่ควรจะเป็นพี่เลี้ยงให้กับวัดเล็ก ๆ ที่มีเสนาสนะไม่เพียงพอ หรือไม่มี ด้วยการให้ความอุปถัมภ์ในเรื่องเกี่ยวกับงบประมาณ การบริหารจัดการ และปกครอง ดังนั้นการปกครองหรือการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ควรจะเป็นแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

๖. การกระทำทุกอย่างที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ควรมีการทำสังฆพิจารณาและประชาพิจารณา

๗. ทำให้เกิดการกระจายอำนาจโดยชอบธรรมและ หมั่นประชุมกันอยู่เนื่องนิตย์

๘. จัดตั้งสำนักงานองค์กรสงฆ์และมีบุคลากรบริหารจัดการที่ถาวรเหมือนกระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ

๔.๓ ข้อเสนอเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับ การจัดรูปแบบขององค์กรปกครอง คณะสงฆ์ไทย ซึ่งเป็นการศึกษาเอกสาร ข้อมูล และ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระเถระผู้ใหญ่ที่มี ตำแหน่งทางการปกครอง ซึ่งข้อมูลที่ได้ เป็นความคิดเห็นของพระเถระเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น การศึกษาในครั้งต่อไป จึงควรที่จะทำการศึกษาให้เจาะประเด็นลงไปถึง องค์กรการปกครองคณะ สงฆ์ในปัจจุบัน ให้มากขึ้น โดยการใช้แบบสอบถาม รวมทั้ง การสัมภาษณ์ ใน มหาเถรสมาคม เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด ต่างๆ เพื่อให้เห็นรูปแบบขององค์กรการปกครองคณะสงฆ์ ของไทยในปัจจุบัน ตามสภาพความเป็นจริง และ เพื่อที่จะสังเคราะห์หา จุดแข็ง จุดอ่อน ของการ จัดรูปแบบขององค์กรการปกครองในปัจจุบัน เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบขององค์กรการปกครอง ที่ควรจะใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ในเชิงสร้างสรรค์ต่อไป